KIRISH

O’zbekiston Respublikasi “Xalq ta’limi to’g’risida”, “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”, Oliy va o’rta maxsus ma’naviy, mafkuraviy, milliy axloqiy, mehnat intelektual ong, hayotiy va jismoniy sog’lom avlod yaratishda yuksak vazifalar qo’ydi. Ma’lumki, barkamol avlodni shakllantirish ko’p jihatdan tarbiyali pedagog ko’p jihatdan tarbiyachi, pedagog, ota-ona ustozlarning mahoratiga bog’liq.

Bugungi o’qituvchi-maktabda o’qituvchi, rahbar ma’naviyat va ma’rifat tarbiyachisi, metodik birlashmalarda ish olib boruvchi, ota-onalar va jamoatchilikka ma’ruzalar o’qishda, suhbatlar olib boradi. U pedagogic, psixologik va yangi pedagogic texnologik bilimlar tarbiyachisi. Ana shularga ko’ra, insonparvar, demokratik jamiyat o’qituvchilarga quyidagicha xislatlarda bo’linishini talab etadi. O’qituvchi vatanga, xalqqa sodiqligi, bolalarni sevimli, ularni insonparvarlik ruhida kamol topishiga ko’mak beruvchi, oliyjanobligiga ko’mak beruvchi, oliyjanobligi, aqlfarosati, ma’naviy pokligi, ma’naviyat va mafkurani yuksak darajada bolalarga singdira borish, bolalarni uyg’onishi ruhida tarbiyalab ularda milliy ong milliy g’urur, millatparvarlikni, ona tabiat, jamiyatga, kasbga muhabbati qilib shakllantirish va atroflicha bilimga ega bo’lishi o’z fani bo’yicha chuqur bilish, yuksak mahorat sohibi bo’lishi. Bu kabi talalblat yoshlarga o’zlarining kelgusida o’qituvchilik kasbini to’g’ri va ongli ravishda tanlab olishlariga yordam beradi.

MAVZUNI ASOSLASH

MAVZUNI ASOSLASH

Natyurmort (fransuzcha natura marte, italyancha-matura marta-jonsiz, gollancha sillieber, inglizcha stillefe tinch yoki harakatsiz hayot ma'nosini bildiradi. Tasviriy san'atning janri bo'lib, insonni o'rganib turgan real turmush muhitida kompozitsion jihatdan bir guruhga joylashgan narsalarni tasvirlashga bog'lanadi. Mavzuni maxsus tashkillashtirish (pastanovka) natyurmort janri ta'sirchanligini asosiy komplomentlaridan biri. Jonsiz predmetlar (uy predmetlari)dan tashqari natyurmortda tabiatdan ajratmagan jonli tabiat mavjudodlari tasvirlanadi. (masalan: stolda baliq gullardan guldasta (buket)). Asosiy mavzuni to'ldirish maqsadida esa odamlar hayvonlar qushlar va hashorotlar tasviridan foydalaniladi.

Shakillanish jarayonida ko'pincha predmetlar dunyosi aniq ko'rsatish dekarativ vazifalarni yechish, suvloiq mavzuni ifodalash barobarida narsalarni tasvirlash mustaqil badiiy ahamiyatga ega. Natyurmort faqatgina narsalarni o'z xolicha tasvirlabgiha qolmay uy sohibining ijtimoiy holati, hayot shakli va mazmun to'g'risda ma'lumot berdi.

Natyurmort mavzulari kompozitsiya (bo'lagi) sifatida qadimgi sharq hamda qisman uzoq sharq san'ati masalan "gullar-qushlar" janri)da uchraydi.

XVII asrning 40-yillaridan bishlab va ularga yaqin 20 yil davomida Gollandiya rangtasvirida natyurmort juda keng tarqalgan edi. Rangtasvirning bu janrda ixtisoslashgan ustalarning va ularning asoslari soni tez o'sib bormoqda. Natyurmort bo'yicha tor mutaxasislarning qatorida biz bu davirda boshqacha anchagina kengroq tematik grafigidagi ustalarni uchratamiz.

Portretning jansiz natura muomisiga bag'shlangan bir necha asarlarni uning shogirdi G. Gorstning ajoyib natyurmortlari janrchilik G, Listyu, K. Breklenkam, P. Visiyes, Drin poezachisi A Keyt va boshqalar. Yuksalish davridagi gollandiya rangtasvrida natyurmortning o'ziga xosligi rasm va kompozitsiyaning anchagina murakkabligi, boyligi va kuchliligi, rasm formatining o'zgarish-gorizoltal formatga qaraganda, vertical formatning ustunligi, 50-60-yillarning natyurmortlariga tematikasining ijobiy diferensiyasi aniqligiga xos bo'lgan oddiy, demokratik predmetlarini aristocrat madaniyatiga qarshi qo'yish va shu munosabat bilan natyurmortning yangi turning paydo bo'lishi-oftofeylari" deb.

XVII asrning natyumort 2 asosiy yo'nalishga ega. Birinchisi predmetlarning inson hayoti bilan bog'ligida o'ziga xos hayotini aniqlashga intilgan, ikkinchisi, predmetlarning dekorativ xususiyatlarini ko'rsatish, bunda predmetlar o'z hayotiy

funksiyalarini yo’qotadi. XVII asrning oxirlarida aynana ikkinchi yo’nalish ustun kelgan.

Bu yo’nalishning bosh ilxomchisi yan davide de Geeki (1606-1683/84). U juda iqtidorli rassom bo’lib, har xil badiiy tasvirida ijod qilgan, Utrektda tug’ilgan dastlabki maktabni shu shaharda o’tgan, Fkandarikda chiqqan Akebrosius Baxxort san’atdan ilxomlangan. Yan Geelening bir necha mevali natyurmortlari (1624-yil) B. Vandir astoing orxik, rangni ochiq va rangbarang rasmlari ruhuda bajarilgan. 1625-yil Peem Meydenga borganda uning tematikasi va rangtasvir stili darrov o’zgaradi. Yangi yosh usta “Vanits” Leyden turida monoxram rasmlarini chizadi, ularda eski, saralangan kitoblar, musiqa asboblarni va bosh aniqligi tasvirlaydi.

20-yillarning oxirida garlem turidagi doiganal kompozitsiyasi va tanalkaloriti bilan klass v aped asarlariga juda yaqin bo’lgan, o’sha yillarda keng taqalgan garlen turidagi “nonushta” mavzusi bilan qiziqadi.

1634-yildagi nautilis va ularni tasvirlovchi natyurmortida peem stilining spetsifik xususiyatlarini qo’llayapmiz: rassomning jiddiy tonal birligiga qaraganda unda alohida rang aksentlar (ayniqsa olmalarning terrakat toni) ta’kidlanadi: reflex o’yinlari murakkabroq va perelivchaayn predmetlarining gorizontal taqsimlashdan kompakt, vertical gurppirovkaga o’tishni sezishimiz mumkin.

Geylni vatani tashlab Fransiyaga ketishiga qanaqa sabablar majbur qilganligini bilmaymiz ammo muxim Utrestda yoki rassomning birinchi o’smirlik ta’surotlari bu yerda ma’lum rol o’ynagan, uni flamand natyurmorti an’analari bilan yaqinlashadi.

Antverpenda Yan De Geymga Sneydars A Van Utrekt buyuk dekoratib natyurmortlari va Segersning gul garlyandalari kuchli ta’sir etadi.

Bu davrda de Leyli keng formatning rasmlarni yaratadi. Ularda hashamatli har xil ovqatlardan mevalar, pirog, vino bilan qimmatbaho idishlardan olar, mangust va ustrishlardan egilib kelayotgan ,arglar dasturxonlari bir necha music asboblari hashamatli me’morchilik dekoratib peyzaj tasvirlanadi. Odatda kompozitsiya bir necha qavat va planlardan iborat ko’p tovushli qatorga ega, har doim ustun keluvchi yettinok mavjud Yan De Geyn aktbergan davridagi natyurmortlarga “barokko” atamasini qo’llash mumkin.

Shu bilan birga Yan De Geyt natyurmortlari dland tasviriga yaqin. Geyt guldastalarini 2 golland xususiyatlari induvidullashtirishga muntazam tendensiyasi va ovetotens va tonal munosabatlar yordamida bir-biriga qaramligi va birgaligini va kolorent elementlari bir biriga qarama-qarhi qo’yiladi.

Yan De Geyt natyurmortlarning yana bir turli gullar guldastalarni va mevalarini guldastalarni tasvirlaydi. Gullar va mevalarning birlashmasi faqatgina dekorativ masalasiga qaratilgan De Geyt o'z rasmlarda tabiatni jonsizlantiradi, undagi tozalikni xushbo'yigi hayot nafasini yo'q qilib yuboradi.

Antverreda va Geyli ko'p sonli o'qituvchilarni va yordamchilarni ustaxonasiga ega bo'lgan. Ular uning eskizlari bo'yicha rasm chizgan uning tematikasini va pyesolarini o'zlashtirib, ularni Flandiya va Gollandiyaning boshqa badiiy markazlariga yetkazib bergan. Antverrenda va Geyli faolyatining ta'siri keng tarqalgan edi. Gollandiyada Geyli Utrextda yashagan paytda bir ta'sir yana ham kuchaygan. Keyinchalik De Geyt yana Antverrenga qaytadan 1683-16840y vafot etadi.

De Geyli san'ati uning shogirdlari va sadoqatni izbosarlaridan tashqari, usta o'g'li De Geyli Abram Minon, Mariya Van Osterbeyk, Piter va Ring, Samon, Lyuteys va ko'pgina boshqa bir qator golland rassomlariga kuchli ta'sir ko'rsatadi, shu jumladan yirik ustalar A Van Beyteren va V Van Alostga.

Gollandiya natyurmortlarining keying rivojlanishida Yan De Geytning ta'siri qanchalik katta bo'lmasa ham uning faqatgina bitta yechimiga ta'luqli bo'lgan.

Bizning qiziqtidagian davr davomida XVII asrning ikkinchi choragining boshlarida garrem monoxram yo'nalishining asoschilari Piter Klas va Bilkem reda o'z faoliyatini davom etgan.

Garlem natyurmort rangtasvirining bosh markazi degan o'rnini boshqa shaharlarga yon beradi, dastavval Amsterdagi 40-yillarda "monolrem" stilini yosh nomoyondalari shakllangan an'analar asosida badiiy obrazning yangi tushunchasiga kelmoqda. Bu birinchi novbatda Yan Trek va ayniqsa Yan Van De Veldega tegishli edi.

Yan Lis Trekning eng dastlabki mashhur rasmlardan biri 1641-yilga oid ermitajdagi "zakuska". Denden milliy galereyasidagi va Budalistdagi natyurmortlari ustasining kuchli stili bilan tanishtiradi. Amsterdamdagi ishlangan Yan Trek o'z ustasi Yan de gulning tasvirini ko'pgina sifatlarini saqladi: rang ochiq gammasi lital ideallarni tasvirlashga kirish va ularning plastic yasashi.

Ammo Grekning rang tasviri yengilroq erkinroq, kolarit yasash oqroq va imrodorroq. Predmet va kompozitik asosiy o'zgarishlar yuz beradi. Uning kmpozitsiyalari ixchamliroq va kuchli bertikal yo'nalishga ega. Trekning qariyb har bir rasmdan uning bosh qahramoni bor baland rasm bakal.

Trek netyurmortlarida predmetlar xuddi bir-biri bilan yaqinlashib o'zgacha birlashtirgan yorqin ajralib turgan individual shaxslarda tuzgan jamoaga aylanadi.

Bu yuksalish davridagi galland natyurmortlarining bosh yutuqlaridan biri. Bunda Yan Trek Beyren va ayniqsa Kalfning to'g'ridan-to'g'ri o'tmishdan edi.

Yan Yis Van de velde qilichi 1619-1620-yil Germenda tug'ilgan va o'sha yerda o'zining dastlabki maktabini boshlagan. P Klas ustaxonasida 1643-yil rassom Amsterdamda yashagan 1663-yil vafot etdi. Eng dastlab mashhur rasmlarini 1646-yil chizgan. Uning natyurmortlari Literdam, Garlen, Rotterdam, Budapeyt, Oksford muzeylarida saqlanib kelinmoqda.

Yan Trek natyurmortlariga qaraganda Yan Van De Valde natyurmortlari yanada ham oddiyroq. Ular dastlabki Galland natyurmortlarining predmetlarini tanlashda demoktarizmni saqlab, kompozitsiya va klarit birikmasida go'zallik va nafislik bilan to'la Van De Vende natyurmortlarida yog'och dasturxon bilan stol burchagi tasvirlanadi. Rasmlarning mazmuni odatda voni bilan to'ldirilgan vino bilan, bazan bir juft shaftoli va limon, ko'pincha anjomlar0rashqari trubkasi, bir necha yong'oq va kartalar kolodasi tashkil etadi. Predmetlar odamning ko'rinmas ishtirokini ifodalaydi. Inten ta'surotga Van De Velodening kloriti ko'maklashadi: chuqur issiq, tonlar fon g'uboridan predmetlarni ajratib turgan va ularni yengil havo tutuni bilan qoplangan yumshoq yorug'lik.

Yan Van De Valde san'atining o'ziga xosligi, oddiyligi, jiddiyligi va shu bilan birga kompozitsiyalarining intimligi golland natyurmortining rivojlanishida alohida liniyu belgilanadi. Yan van De Veldining an'analarini muazzam davom etgan bir qator rang tasvirchilardan P. Van Anrodta F. Angel, Van Roviysteyn va bir necha natyurmort mutaxasislarini nayurmortlarning yorqin namunalarini yaratgan bir qator turmush janrini ustalari G. Mistuyu k Breklenkam, P. Yamens elenglarni ko'rsatish mumkin.

Yan Van De Veldening san'ati golland natyurmortlarining bir necha yirik ustalariga ham kuchli ta'sir ko'rsatadi. Bulardan Abram van Beyerm, Villem kalron, peyzajli Albert Keyn to'plamidan natyurmort, A. Keyn natyurmortlarida na leunkchilik, va rang baranglik bor. Ayniqsa predmet katta erkinlik va aniqlik bilan joylashgan, orqadagi pxanda bir bosh uzum, metal ko'za, vino bilan to'ldirilgan yupqa bakal, old tomonda metal pichoq, har xil razmlardagi va solfetka,. Predmetlarning ko'plab turgan tillo yorug'likning yumshoqligini va havo boshligini xis qilish bilan Albert Keyn natyurmortlari o'zgacha qiladi.

Mevalarni chizgan golland rang rasvirchilaridan hech qaysisi, shu jumladan uning shogirdi Abram Kalrat obem mevalar yuzining nafisligini bunaqa tasvirlashga erishmagan. 1640-yil rassomlarining bir necha yirik natyurmortlari chizgan edi. Ularning muallifi-Fransua Reygals Middelburg tug'ilgan, 1600-yildan keyin Dorderxt va Retterdamda yashagan va ishlagan 1647-yil Middelburgda vafot etgan. Ko'p vaqt davomida u oshxonalarni va omborxonalarni hamda dehqonlar hovlilarining tasvirlagan.

Fransuz Reykles natyurmortlarini 2 tematik turga ajratish mumkin biri va nonushtalar turudagi 1640- ermitaj "olmalar bilan natyurmort" 1642-yil 1644-yil London ikkinchisi.

Shu bilan birga bu ikkala tiplar badiiy dunyoqarashning va ijodiy usullarning ayrim umumiy xususiyatlari bilan birlashgan. Reygols natyurmortning kompozitsiyasini tashkil dekorativlik emas, balki ichki ritm belgilaydi. Reygolsda predmetlar juda ko'p, ammo ular mahkam guruh hayotiy butunlik, yagona reyting hosil qiladi. Tomoshabin qattiq yoki yumshoq, og'ir yoki yengil predmetning o'zini xis qiladi. Predmet tomoshabinga qancha yaqin bo'lsa, shuncha uning hajmi seziladigan biladi, bu juda muhim yutug'I Golland natyurmortining keying rivojlanishda asosiy liniyani birinchi qavatda uning yirik nomoyondalari Abram Van Bayeren va Vilem Konf ijodini belgilanadi.

Beyren va Kalfni golland rangtasvir Evotsuyasining bir etapga mansubligi, ularning predmetlar individual ta'sifida mahorati, kompozitsion va istedodi, ijodiy diapozonining kengligi yaqinlashtiradi. Kalf poezalarini ahxokalarini, nonushtalarni, qimmatbaho anjomlarni tasvirlagan Beyren-nonushtalarni, mevalari gullarni, baliq natyurmortlarni "Vanita" yo voy kumlarni, dengiz poezalarni, shu bilan birga ikkala usta bir-biridan o'zining badiiy temperamenti va taqdiri bilan kuchli farqlanadi.

Abram va Beyeren Goagoda tug'ilgan. Bu yerda unda baliq natyurmortiga qiziqish uyg'ondi. 1638-yil rassom Leydenda yashagan. 1639-yilda yana Goagaga qaytib keladi vas lukaa Guldixning a'zosi bo'ladi, keyinchalik esa rangtasvirchilar ham qarshiligining asoschilaridan biri bo'ladi.

1657-yili Beyern Delofga ko'chib ketib, u yerda 6 yilga qoladi 1663-yili yana o'z ona shahriga qaytadi. 1669-yili esa u Amsterdamdagi 1674-yili Arikmarda, 1678-yilda boshlab Retterdagi yaqin bo'lgan joyda Oversxida umrining oxirigacha yashagan.

Usta o'z asalarida sanasini kamdan kam qo'ygan. Moskvadagi A Pushkim nomli tasviriy san'at muzeyida Beyrenim "Nonushta" asarida ustaning o'ziga xos monogrammasi qo'yilgan. RAsming kompozitsiyasi, kolorit va fakturasida garlem maktabining an'analari bilan birga butunlay yangi, Beyerem xususiyatlari ko'zga tashlanadi. Uning chuqur, shirador koloriti, tannaligi va rangdorligi (jigar rang, qizil, sariq, oq toshlar ustunligi) ajoyib, faqat Bayerenga xos bo'lgan birikmasi bilan o'ziga tortadi. Uning kompozitsiyasi tabiylikka boy, predmetlar hayotidagi voqealarni dramatizatsiyalash, ularning suhbatini tinglash faqat Beyerenga xos.

Alostining dastlabki rasmlari Yan Geyli natyurmortlari tipida chizilgan. Ular ko'pincha mevalarni shaftoli, olxo'ri, uzum va vino bilan to'ldirgan bakallarni tilli yoki kumush popukli chiroyli baxmal dasturxonni tasvirlaydi. Ustaning o'ziga xos xususiyatlari, suvoq, ko'k ko'kat, kalorit, nafis, detal muniatyura emalli yaltiroq rangtasvir Amsterdamga ko'chib borgandan keyin Als kalf rang tasvrining kuchli ta'siriga duch keladi. U "desertlarni chizma boshlanadi. Ammo Alst desertlarida kalfxening ulug'vor ritmi va oily janob urug'lik yo'q u kalf natyurmortlarining oddiy limidlar, hajmlarining uzun shoxchasi yoki atirgul barglari, shaftoli, xrustal va kumushlar, konturlarning anjir o'yini bilan patnisda seldr balig'I va piyoz bog'lanishi qo'yib murakkablashtiradi.

Alstining ijodi XVII asrning golland rang rasvirining tabiiy natyurmortlarining yangi turiga tabiiy o'tishga yovvoyi qushlar va avtrofeylarni tasvirlshga yo'l ochib beradi. Golland rangtasvirida bu yangi turiga asos qo'ygan Relebrant 30 yillarning oxirida o'rik qushlarinign tasvirlaydigan bir necha Amsterdan Ko'lbuka bilan ovchi bunday natyurmortning nomoyondasidir.

XVII asrning o'rtasida boshqa hashamatliroq, italiyaga borib kelgan rassomlar boshchiligida dekoratib keng tarqalmoqda.

Vileem Van Alstov natyurmortlarida sumka, uv burg'uvo, ovchining har xil inventerini tasvirlaydi, ularning bosh elementi predmetlarning ko'pchilik, rangli ranglarning xilma-xilligi ularning material tuzilishini illizuyasi "Ov trafeylari 1664 stogal) Utrextda o'qigan va bir necha yil davomida italiyada yashagan yana bir usra-Yna Batis Veniks Italiya gavannalari va antiqa vayronalarni tasvirlagan mutaxasis, katta dramatic natyurmortlarning kuchli contrast bilan bilan bajargan. Rasmning markazida bug'uni joylashtirib, uning ichki organlari oldiga ochko'zlik bilan yaqinlashayotgan it va mushukni tasvirlaydi.

Bunaqa "ovtrafeytlar" tipidagi dekarativ natyurmortlarning bosh yuksalishi yan batisining o'g'li Yan Veniks nomi bilan bog'lanadi. Uning san'ati O'trext va Amsterdam an'analaridan o'sib borib, o'zida dabdala hayotni sharaflash bilan

birga uning o'zini tusini ham biri kiradi. Uning ijodida galland natyurmortining aristakratizaklash eng yuqori darajalarga yetgan. Ayniqsa Yan Veniksning yorug' dekoratib sikllari katta muvaffaqiyatga sozovor bo'lgan. Ular oily toifali zodoganlarning shahar tashqarisidagi viloyatlarni bezatish uchun bajarilgan, Yan Veniks natyurmortlarning kompozitsiyasi qariyb har doim pozajda yoyiladi. Lekin oldingi plandagi orasida poyzej fanlari va ob trofeylari orasida na yorug'likda, na koloritda, na kayfiyatda hech qanaa organic bog'liqlik yo'q Yan veniks organic bog'liqlik yo'q Yan Veniks natyurmortining dekorativ xashamatliligiga qaramay, ularda o'lim ruhi sezilmoqda.

Golland realistic rangtasvirning bunday yorqin, ammo qaytaib bo'lmaydigan o'chish paytining simvolini toppish qiyin.

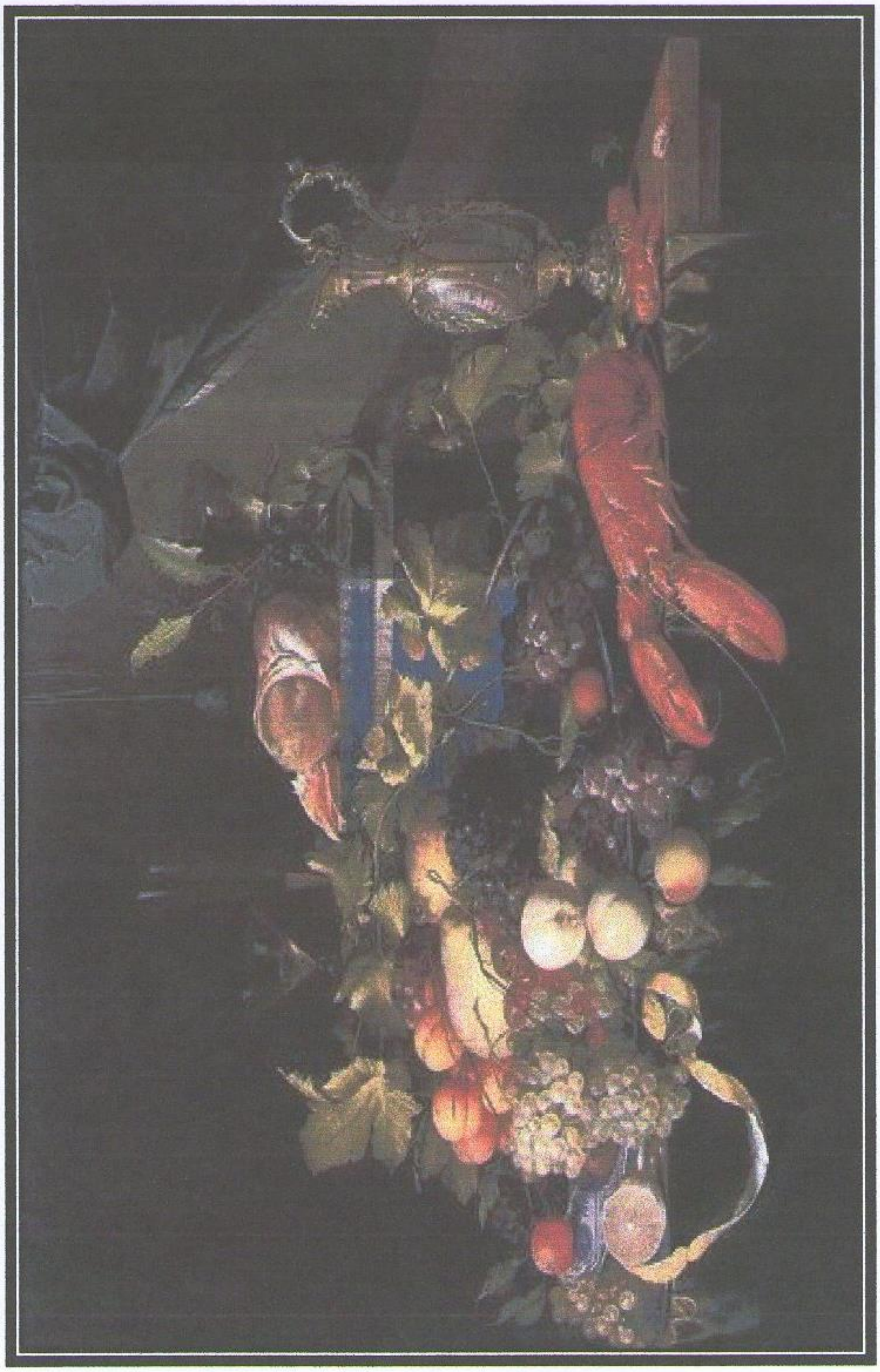

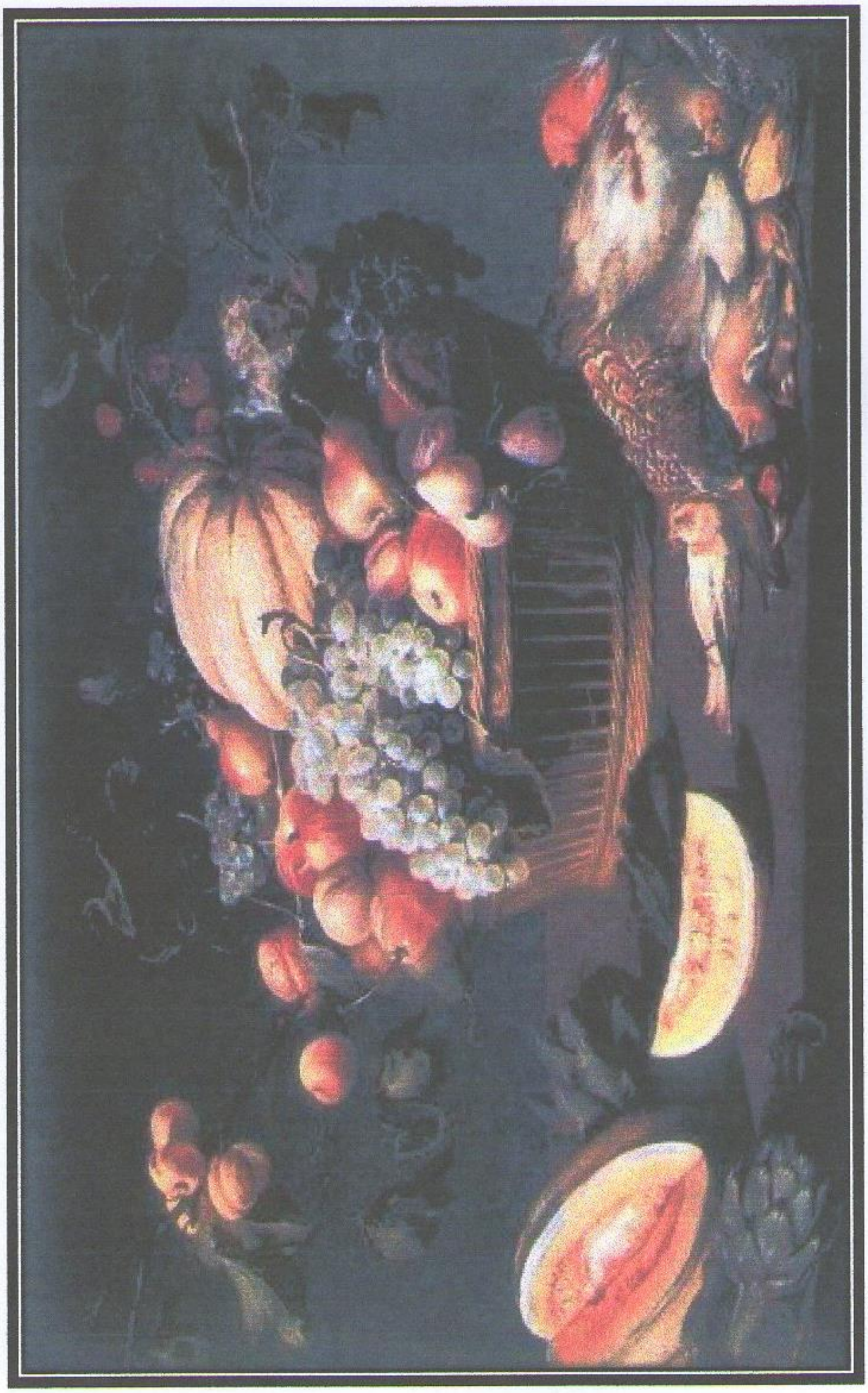

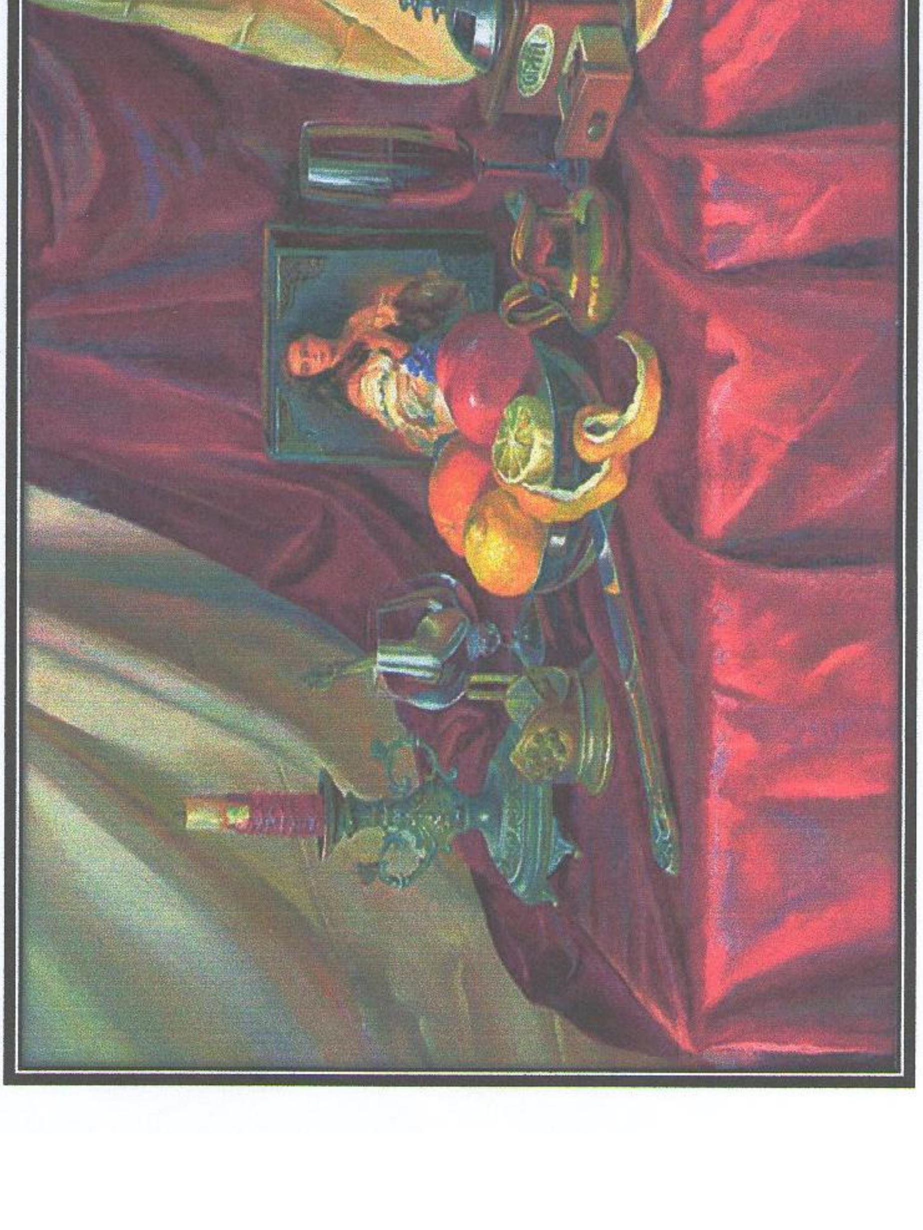

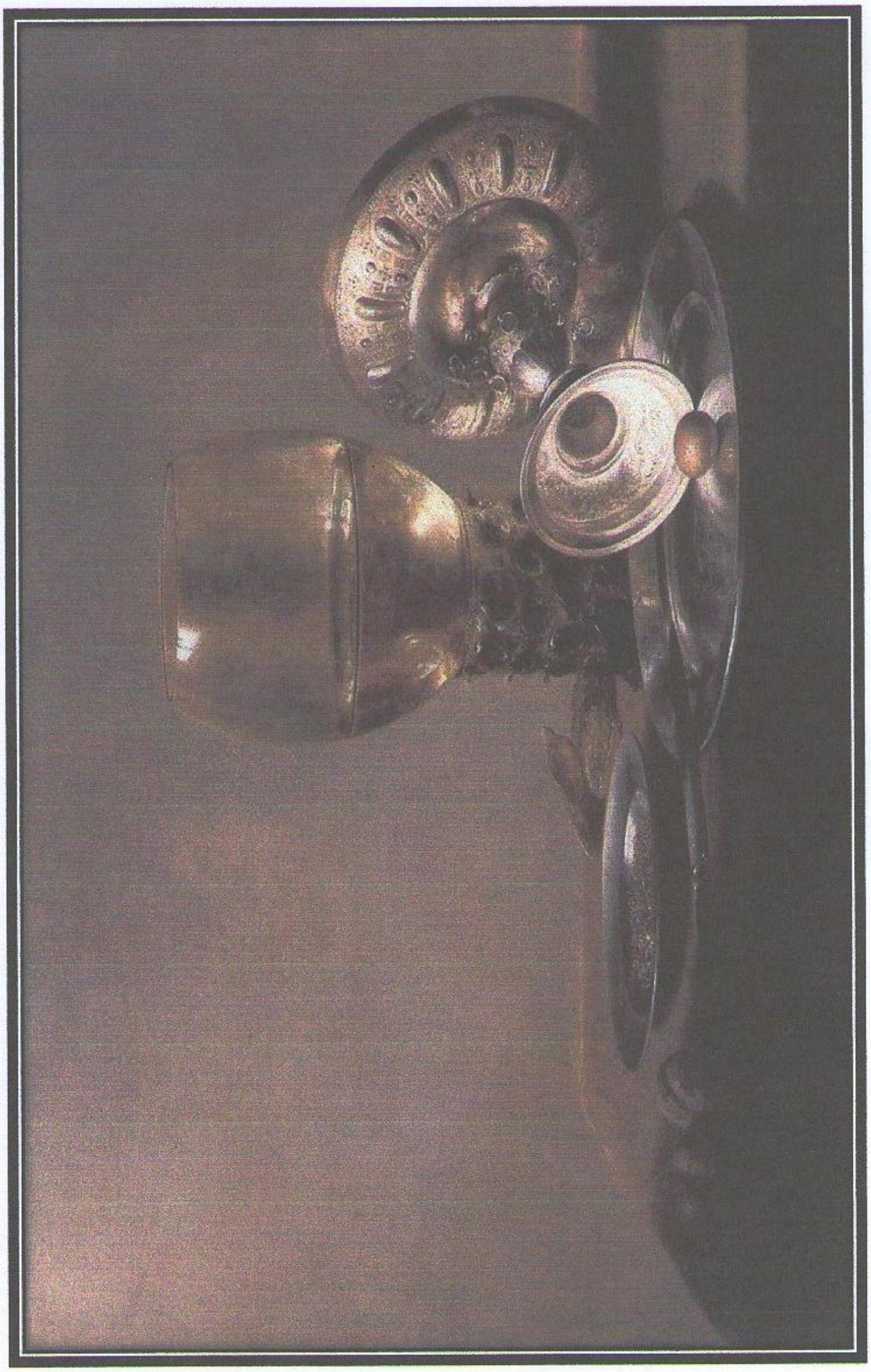

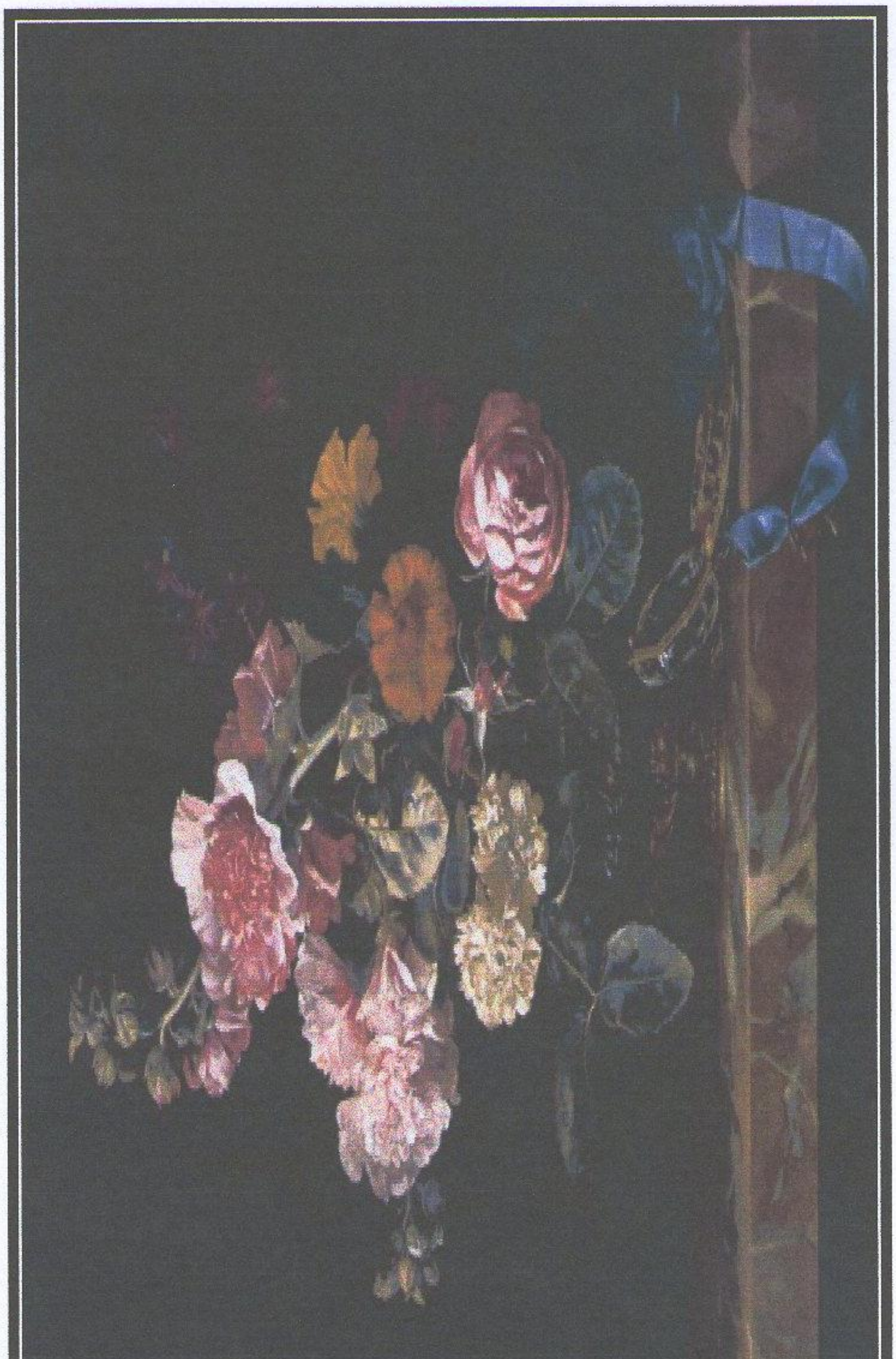

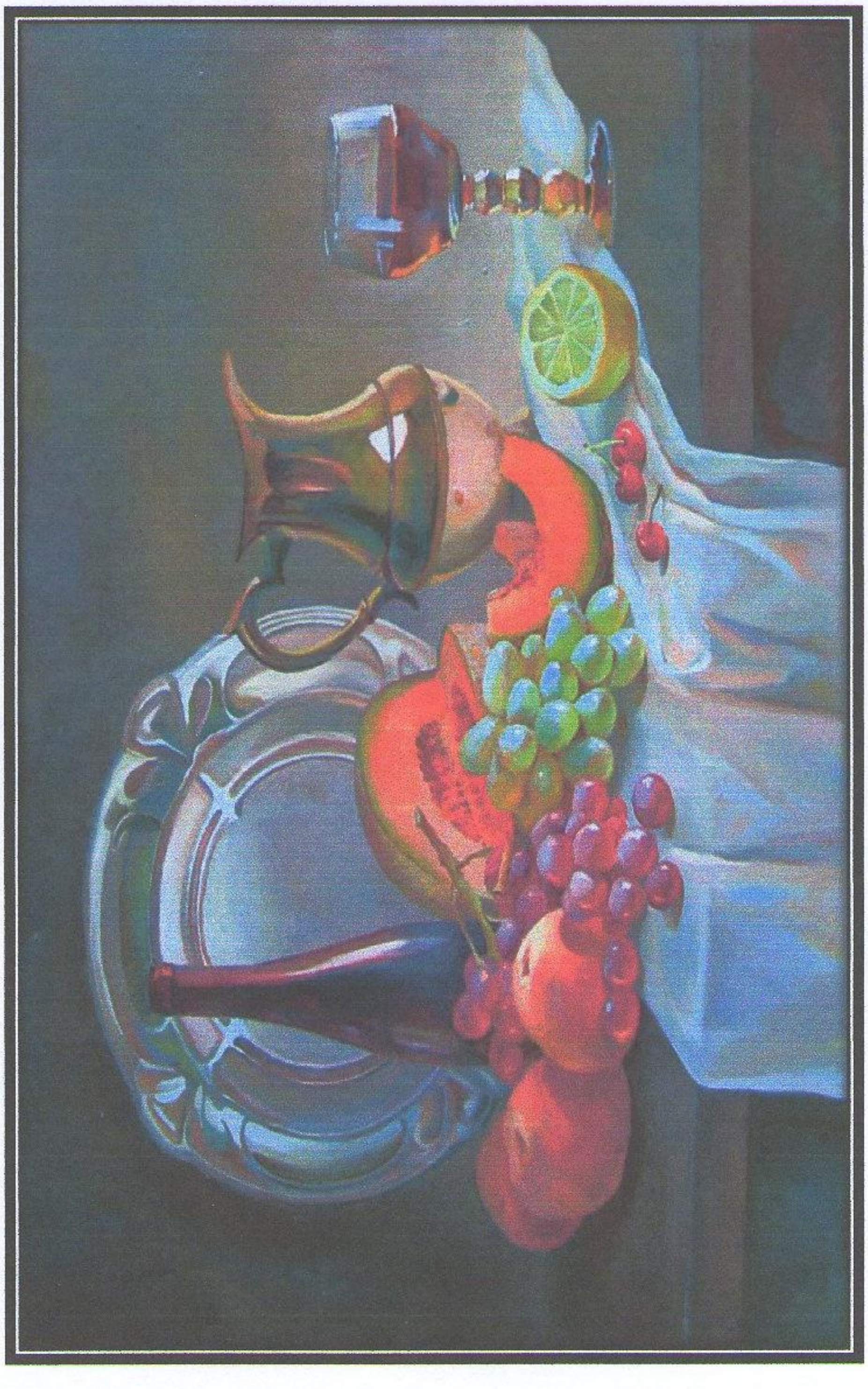

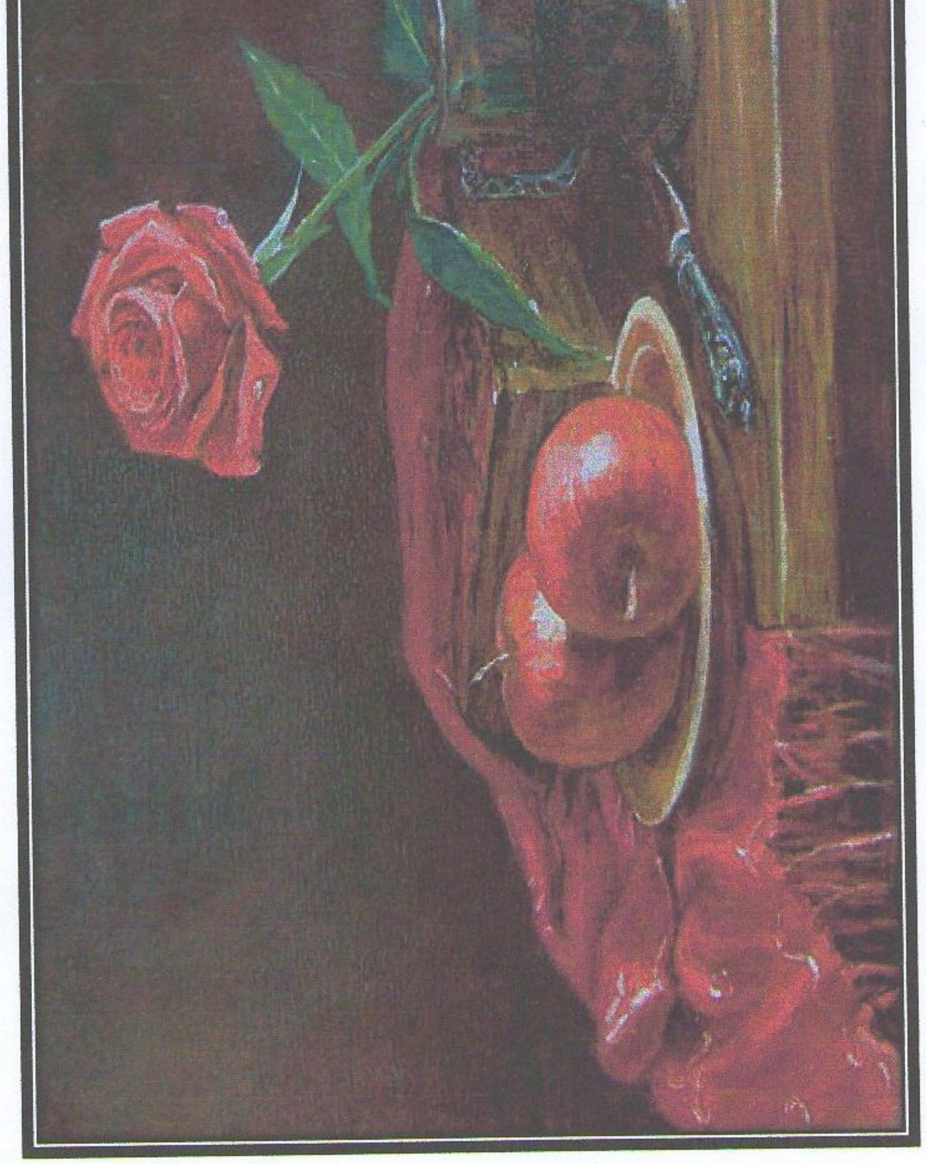

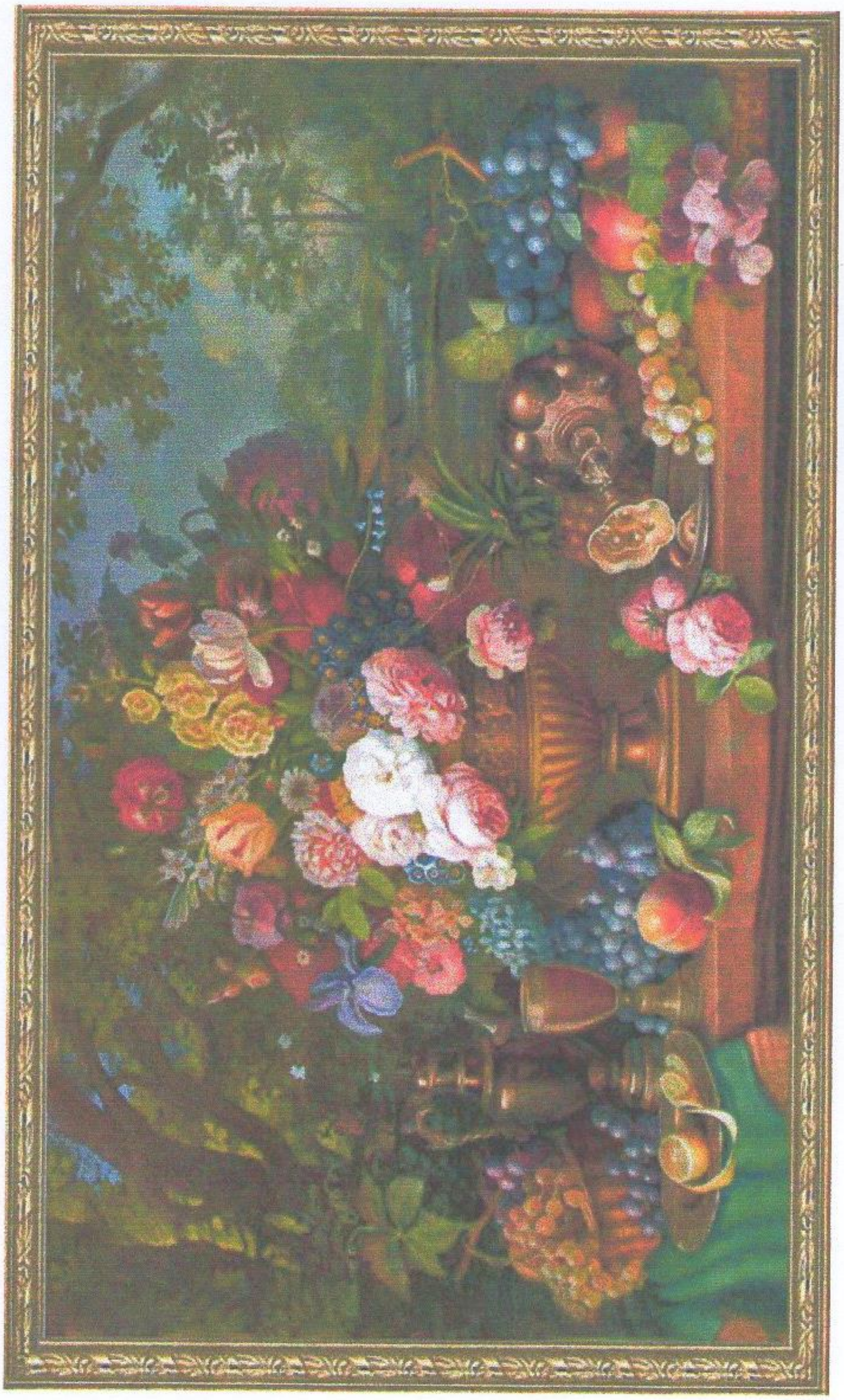

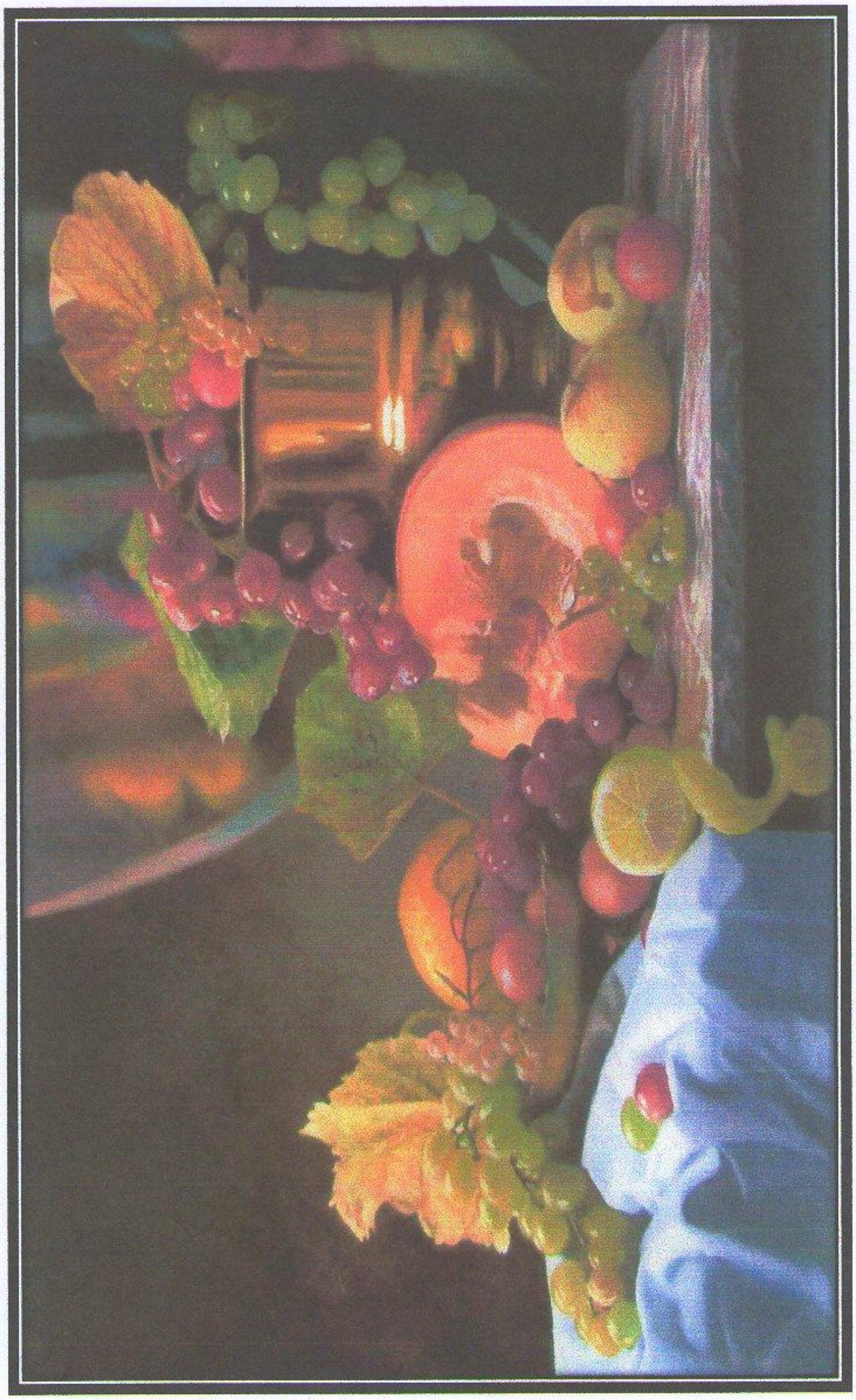

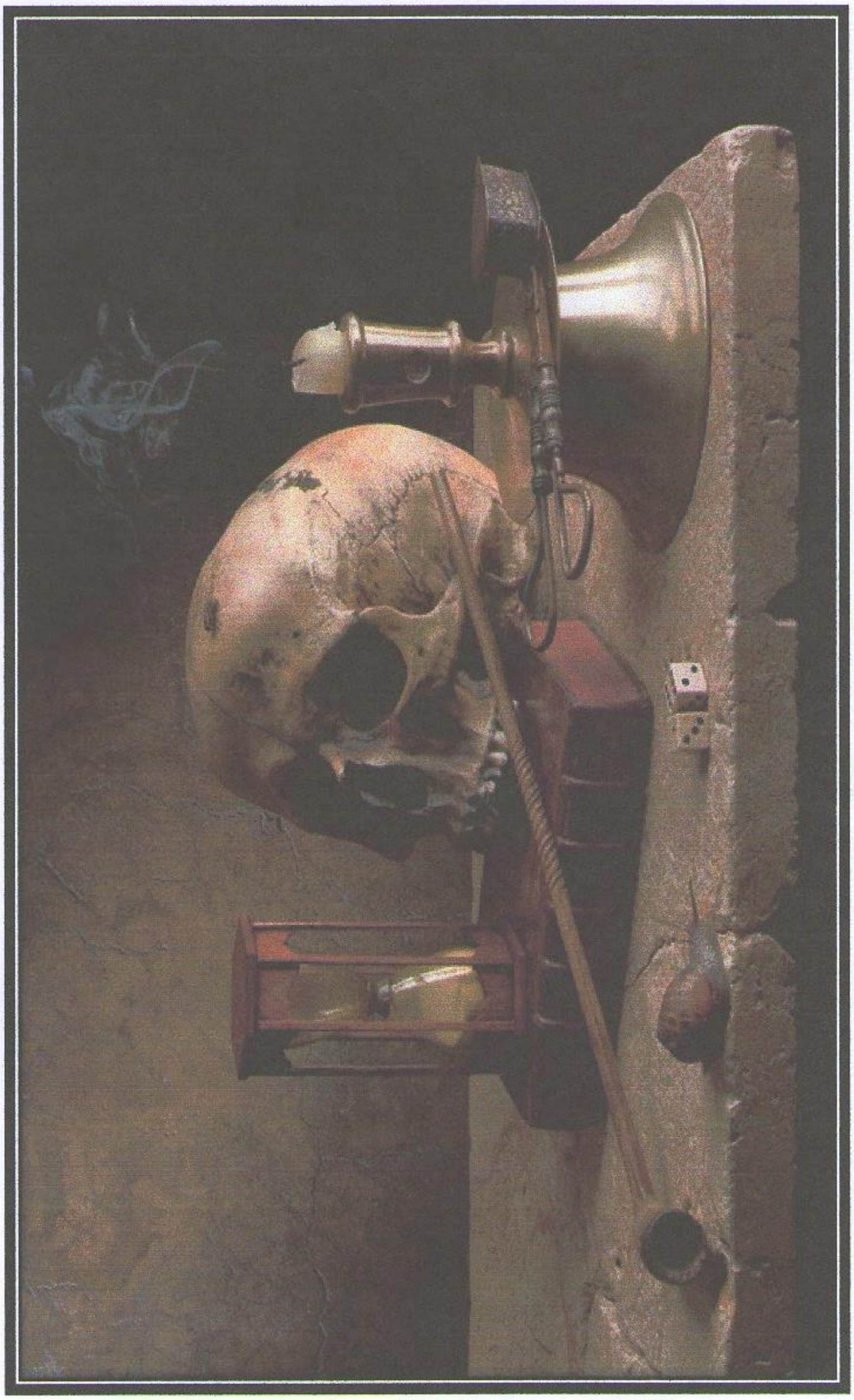

TABIATNI MUHOFAZA QILISH

TABIATNI MUHOFAZA QILISH

Har qanday tuproq qattiq, suyuq va gazsimon qismlardan iborat bo'ladi. Uning suyuq qismi suvdan iborat bo'lib, shu suyuqlik tuproq eovoqlari orasida joylashgan va tuproq zarralari suyuqlik bilan to'yingan bo'ladi. Tuproqdagi namlikning asosiy manbalari-atmosfera va yer osti suvlari bilan ta'minlaydi.

Tuproqdagi suv turli hollarda bo'lishi mumkin, ya'ni: 1. Kristallangan namlik; 2. Qattiq namlik; 3. Bug' holatidagi hamlik; 4. Bug'langan namlik bo'ladi. Tuproqdagi uchraydigan absorbatsiya qilinadigan kalitlar suv-tuproqning 0,2-8.0 mlli eovaklari orasida to'plangan bo'lib, ular o'simliklar tomonidan foydalaniladi. Suvning bu xili tuproqdagi bakteriyalar, soda tuzilgan mayda manbalarning hayot faoliyatini ham ta'minlanadi.

Undan tashqari tortiluvchi gravitatsion suv ham uchrab, tuproqning kattaroq qovoqlaridan vaqtincha to'planadi, lekin tezda tarqalib ketadi. Yuqorida keltirilgan va tuproqda uchraydigan suvning formalari ichida erkin tortishuvchi gravitatsiya suvi o'simliklar tez va yengil o'zlashtiriladi. Sevning bu formasi yomg'ir yoki sug'orish davomida tuproqda doim bo'ladi. O'simliklarning suvga bo'lgan extiyojini suvga bo'lgan extiyojini qondira olmaydigan tuproqdagi namlikning sulish koifsenti deb aytiladi. Bunday namlik qumda 0.9 % og'ir loyda esa 16.3 %ni tashkil etadi.

Tuproqdagi bor suvning miqdori va uning ishlab turilishi-tuproqdagi namlik hajmi deyiladi, tuproqning namligini ishlab shimib olishi va pastki qatlamlariga o'tkazishi, tuproqninf namlik, o'tkazuvchanligi deb aytiladi. Yer osti suvlarining yoki pastki qatlamlardagi namlikning kanilyarlar orqali zarrachalardan eovaklarda ko'tarilishi tuproqning sevni ko'tarib berish hislati deyiladi. Tuproq erishmasi, uning tarkibi, konsetratsiasi tuproqdagu suv va unda erigan organic holda minirel moddalar miqdoridan kelib chiqadi. Masalan, tuproq suyuqligining quruq qoldig'I konsentratsiyasi 0.25%dan kam bo'lsa, sho'rlangan tuproq hisoblanadi. Tuproq eritmasi miniral birikmalaran biqarbonat kalsiy-bikorbanat magni, namroq kali bikorbanati, natri bikorbanati uchraydi.

Sho'rlangan tuproq eritmasi undagi engil eriydigan tuzlarning tarkibi ba miqdoriga bog'liqdir. Ularga xloridlar, sinflashlar, korbanatlar, bikorbanatlar va boshqalar kiradi. Tuproq erishmasi tuproq xosil bo'lishiga, yengil eriydigan tuzlarning ko'nligi esa shurxok, sho'r shunqorarning vujudga kelishuviga sabab bo'ladi.

Tuproqning gaz rejimi uning havo o'tkazuvchanlik va javo saqlash xususiyatlariga bog'liqdir. Tuproqda havoning oz yoki kup bo'lishi eobakligiga bog'liqdir; namlik kamnuroqlarda havo kam bo'ladi. Tuproqdagi havoning miqdori 0-40% gacha bo'ladi. Tuproqda keltirilgan asosiy gazlardan tashqari ozroq miqdorda gazlar ham bo'ladi. Tuproq muhitida atmosferaga nisbatan azotning miqdori oz (2%) karbonat angidrik (10% gacha, ayrim hollarda 20%) ancha yuqori bo'ladi.

Tuproqning 25 sm qalinligida doim atmosfera bilan havo almashinib turadi. Yer yuzining o'simliklar bilan qonlangan maydoni 100-10 km, Tuproqda havoning umumiy hajmi 120-10 kmga teng. Tuproqning harorati quyoshdan ketalyotgan energiyaga bog'liqdir. Tuproqning yuza qismi quyosh nurini yutish hisobiga qiziqdi. Quyosh nurining 15-45% qaytariladi. Lekin, tuproqning yuza qismida harorat doim o'zgarib turadi. Kunduzi qizigan tuproq tungi payt o'zidan issiqlik chiqaradi, va sezilarni darajada soviydi, harorat pasayadi, lekin tuproqning pastki qatlamlarida harorat doimiy.

Tuproq harorati kun davomida o'zgarib turadi. Masalan, cho'l hududlarida tuproq yuzasiga yoz faslida harorat 50 gradusdan ortsa, 50 sm chuqurlikdagi harorat kun davomida 2-3ga o'zgaradi. Bunday o'zgarish ovrunaning o'rta qismidagi tuproqlarning 30 sm chuqurligida kuzatiladi.

Tuproqdagi ayrim ekologik amillarning sabiy ta'siri natijasida o'simliklar tabiiy suvni fiziologik jihatdan qabul qila olmaydi, masalan, past harorat natijasida tuproq muzlaydi va bunday nalikni o'simlikning ildizi qabul qila olmaydi. Yoki tuproq yuzasini suv bozganda, tuproq zarrachalari orasida kislodor loq holda ham o'simliklar namlikni tortib olmaydi, sarg'ayadi, keyinchalik quriydi. Tuproqning ortiqcha sho'rligi yoki nordonligi tufayli shu yerda bor namlik o'simliklarga fiziologik foydali emasdir. Shunday qilib, tuproq tirik organizmlar uchun hayot muhiti bo'lishi bilan suv o'tkazish, issiqlik va havo soqlash qobiliyatiga ega jinsdir.

HAYOT FAOLIYATI XAVFSIZLIGI

HAYOT FAOLIYATI XAVFSIZLIGI

Bitiruv malakaviy ishi “Rangtasvirda loyihalash natyurmort ishlash va uni o’qitish uslubi” mavzusida bo’lib uyda loyihaning arxitekturaviy me’moriy va landshaft dizayni qarab chiqilgan. Bitiruv malakaviy ishimda o’quvchilarga uchun, xavfsizlikni ta’minlash, yong’in va elektr xavfsizligini oshirish, zilziladan va yong’in sochinlardan odamlarni muhofaza qilish chora-tadbirlari ko’rib chiqilgan. Shuning uchun ham bitiruv malakaviy loyiha ishining “Hayotiy faoliyat xavfsizligi va mehnat muxofazasi” bo’limida biz asosiy e’tiborni har qanday joyda ham, istalgan paytda ham sodir bo’lishi extimoli bo’lgan tez tez yuz beradigan yong’in, portlash, elektr xavfsizligi, havo harakatining keskin sodir va o’sib ketishi kuchliroq va yomg’ir yog’ishi, zilzilaga va sanitariya-gigiyena talablari hamda tizimlarning ishdan chiqishi suv bosimi kabi ofatlarga qaratamiz.

LOYIHA ISHLARINI BAJARISHDA RANGLARNING TA’SIRI

Bu xillik odamga salbiy ta’sir etib inson organism himoyasini va asabni markazlashuvini ishlab chiqarish estetikasini joriy qilish, xonalarni va intererini ko’zni qamashtirmaydigan rangda bo’yash, yoritish, musiqa, bezash-toliqishning oldini olishda ruhiy fiziologik yo’nalish hisoblanadi. Ko’pchilik ishlab chiqarish binolarni yashil rangda bo’yash maqsadga muvofiq, chunki bu rang ta’sirsiz bo’lib, markaziy asab tizmidan uyg’otishga ham tormozlashga ham sabab bo’lmaydi. Asabni tormozlovchi rang bo’yoqlar bilan issiqlikni ko’p ajratadigan yoki shovqin hosil qiladigan xonalarni uskunalarni bo’yash maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Qizil va sariq ranglar ko’zga ta’sir ko’rsatadi. Shuning uchun ulardan qisqa ishlaydigan, ya’ni sozlash va ta’mirlash ishlarini bajarish vaqtidagina bo’ladigan xonalarda foydalanish mumkin.

Biroq xona va uskunalarni bir xil rang bilan bo’yiash ta’sir etilmaydi. Chunki bunday bir xillik odamga salbiy ta’sir etib inson organizmi himoyasini va asabni markazlashuvini kamaytiradi. Bo’yoqlardan, shuningdek, ishora yoki ehtiyotkorlik maqsadida ham foydalaniladi.

Transport vositalari, ssexdagi jumraklar va boshqa uskunalarni texnik ranglarga bo’yash ishlab chiqarishda shikaslanish hollarining kamayishiga olib keladi. Sex va boshqa benumli yoritish yorug’likning bir tekis tarqatishi, sezning ichki tomonlarini badiy bezatish, chiroyli va qulay ish kiyimi toliqishin oldini oladi. Mehnatning tabbiy sharoitlarini yaxshilash ishlab chiqarish muhitini gegeinik talablariga muvofiq qilish, mehnat unumdorligini oshirish yo’llaridan biri

hisoblanadi. Chang , gaz, shovqin va tebranishlarni kamaytirish, meyoriy mikroiqlik yaratish, bularning hammasi kasbga aloqador va kasbga aloqasi bo’lmagan kasalliklarning oldini olish uchungina emas balki ish qobiliyatining yuksak bo’lishi uchun ham zarur sharoit hisoblanadi.

Zilzila, yong’in va sub toshqinlari kabi favqulotda vaziyatlar sodir bo’lgan taqdirda bino va inshoatlarda yashagan yoki ishlayotgan aholini muhofaza qilishda katta samaradorlikk ularni evokuatsiya qilish orqali erishiladi. Shuning uchun ham qurilishning loyihalashdagi asosiy vazifalaridan biri bu-favqulodda vaziyatlarda aholini evakuatsiya qilish yo’llarining rejaviy konstruktiv yechimni ishlab chiqilishidir.

Yer silkinishi yuzaga kelish sababalariga ko’ra quyidagi guruhlarga bo’linadi.

-tektonik zilzilalar.

-vulqon zilzilalar.

-ag’darilish zilzilalari.

-texnogen zilzilalar.

Yuqorida aytib o’tilgan yer silkilishi turlari ichida katta maydonga tarqaladigan va eng ko’p talofat keltirdagan tektonik yer silkinishidir. Ma’lumki har yili platomuda 100.000 dan ortiqq yer silkinishlarni siyosiy asboblar paydo etadi. Bulardan 100 tasi vayron qiluvchi fojia bo’lib inshoatlarning burinchiga, yer yuzasida yoriqlarining paydo bo’lishiga ming mnglab insonlar yostig’ini kurishiga olib keladi.

O’QUV USLUBIY QISM

O’QITUVCHI QANDAY BO’LISHI KERAK

Pedagogika termini grekcha ikki so’z “pays”, ya’ni bola hamda “egeyp”, ya’ni boshlab berish, boshqarish, tarbiyalash degan so’zlardan kelib chiqadi.

Tarixdan shunday bo’lib chiqdiki, pedagogika asosan bolalarni, yosh avlodni tarbiyalash haqidagi fan sifatida taraqqiy etdi.

Pedagogika o’sib kelayotgan yosh avlodni tarbiyalash to’g’risidagi fandit. Kishilik jamiyati taraqqiy etishi bilan u ham o’sib boradi.

Kishilik jamiyati paydo bo’lishi bilan odamlarning mehnat faoliyati protsessida ularning ishlab chiqarish tajribalari mehnat malakalari paydo bo’ldi va ular o’zgarib, orta bordi, ularda turli mehnat qurollarini ishlata bilish ko’nikmalari hosil bo’ladi va bu qurollarni takomillashtirish qobilyati, nutq va tafakkur o’sib rivojlanib bordi. Keksa avlod mehnat protsessida arttirgan tajribasi asosida o’sib kelayotgan yosh avlodni ham mehnatda ishtirok etishga o’rgatish kerak edi va shunday qildi.

Shunday qilib tarbiya kishilik jamiyati praktik ehtiyojining obyektiv zaruriyatidan kelib chiqdi, shu jamiyat bilan birga rivojlana bordi.

Pedagog ya’ni o’qituvchilik kasbi juda ham murakkab kasblardan biri.

Hozirgi zamon o’qituvchisi zimmasiga yosh avlodni jismoniy jihatdan pishiq, ruhan tetik, bilimdon, vatanparvar, mamlakatimizda demokratik jamiyat qurilishning vazifasi yuklangan.

Shuning uchun ham u keng ma’lummotli va yuksak madaniyatli kishi bo’lishi lozim.

O’qituvchi talabalarni sevish ularga chinakam g’amxo’rlik qilish va ular bilan o’z farzandidek munosabatda bo’lishi kerak. Talabalar mehribon ochiq ko’ngil, o’zini ularga yaqin tutadigan o’qituvchini sevadigan, har bir ishda unga erishishga harakat qiladilar, hatto shunday hislatlarga ega bo’lgan pedagoglardan ba’zilarini umr bo’yi unutmaydilar.

O’qituvchiga xos xusussiyatlardan yana biri talabalar bilan bir me’yorda munosabatda bo’lish, lekin ularga nisbatan qat’iy va jiddiy talabchan bo’la olishdir. O’qituvchi talabalar bilan yaqindan munosabatda bo’lish ularga doimo g’amxo’rlik qilish bilan bir vaqtda ularni erkalatib ham yubormasligi kerak.

Talabalar o’zlari bilan haddan tashqari qo’pol muomilada bo’lishini, oqituvchini sevmaydilar. Bas, shunday ekan, o’qituvchi talabalar bilan bir me’yorda muomila qilish kerak.

Shuning uchun hamisha yangi g’alabalar sari dadil qadam tashlab beruvchi yangiliklar izlovchi har bit o’qituvchi ta’lim tarbiya yo’llariga javob bera oladigan darajaga ko’tarish uchun tabiat va jamiyatning vujudga kelishi hamda taraqqiy etish qonuniyatlarini yaxshi bilishi kerak. O’qituvchi sinfda va sinfdan tashqarida o’qituvchilar o’rtasida olib boradigan ta’lim-tarbiya ishida ularni hozirgi zamon masalalari bilan tarbiyalaydi.

ZAMONAVIY O’QITISH TEXNOLOGIYASI

Kasbiy ta’lim deganda, talabalarning muayyan tipdagi o’quv yurtida (litsey, kollej) o’qish jarayonida egallab olishi lozim bilgan hamda sistemaga solingan bilim, ko’nikma va malakalarning aniq belgilangan doirasi tushuniladi. Bu bilim, malaka va ko’nikmalar doirasi eng muhim faktlar, ilmiy tushunchalar, qonun va nazariyalarni dunyoqarash va g’oyalarini hamda estetik normalar va ideallarini talabalarning ko’rsatgan ma’lumotlarini o’rganish ularning ilmiy tafakkuri va ijodiy qobilyatlarini rivojlarini usullari haqidagi materiallarini, shuningdek malaka va yangi zamonaviy bilimlarni amalda qo’llash va yangi bilimlarni egallashdagi malaka hamda ko’nikmalarni o’z ichiga oladi.

Kasbiy ta’limning mazmuni bir qator faktorlarni hisobga olish bilan belgilanadi, bu faktorlarning asosiylari:

a) Ijtimoiy ishlab chiqarishning obyektiv ehtiyojlari hamda fan va texnikaning taraqqiy darajasi, ijtimoiy tuzumning harakteri bunga davlatimizning hozirgi paytda olib borayotgan, kasbiy ta’lim nazariyasi va ma’naviy ishlab chiqarishni yo’lga qo’yish chora tadbirlari haqidagi bosqich islohatlari keradi.
b) Davlatimizning muayyan turdagi o’quv yurti oldiga qo’yadigan maqsad hamda vazifalari. Bunday tipdagi o’quv yurtlari sirasiga o’qish muddati hamda 3 yil bo’lgan akademik litseylar va kasbiy kollejlar kirib, ular oldiga “Ijodiy va ijtimoiy faolligi bilan ajralib turadigan yuqori umumiy kasbiy ma’daniyatni kasb etgan mutaxasislar ya’ni barkamol avlodni shakllantirish maqsad qilib qo’yadi. Bunday barkamol avlodni shakllantirish maqsad (qilib qo’yiladi)ida vazirla mahkamasi 1998-yil 24-fevralda qabul qilingan “Akademik litseylar va kasbiy kollejlar tashkil etish va ular faoliyatini boshqarish to’g’risidagi qarori kasbiy kollejlar uchun malakali pedagog va muhandis pedagog kadrlar tayyorlaydigan oily o’quv yurtlarini ham belgilab beradi.

DARSNING TURI

Darsda qo'llaniladigan asosiy usullar

Darsning jihozlari: Ushbu darsga taaluqli bo'lgan asbob uskunalar material, chizmalar.

Darsning mazmuni:

1. Tashkiliy qism: Talabalar bilan salomlashib, jurnaldagi ro'yhat bo'yicha yo'qlama qilib chiqish.

2. O'tgan dars mavzusini so'rab, mustahkamlash va talabalar bilimini baholash.

a) natyurmort so'zini ma'nosini bilasizmi?

b) natyurmort necha xil bo'ladi?

c) natyurmortlar qanday bajariladi?

3. O'tilgan mavzuga yakun yasash.

4. Yangi mavzuni boshi.

5. O'tilgan mavzu yuzasidan savol-javoblar.

6. Uyga vazifa.

7. Darsni yakunlash.

Maxsus fan o'qitunchisi
Bobomurodova Mashxuraning
4 soatga muljalangan

"Tasdiqlayman"
o'quv ishlar bo'yicha
direktor o'rinbosari

DARS REJA MATNI

Gurux:
Sana:

Darsning tartib soni № __4 soatga muljallangan

Darsning mavzusi: "Rangtasvirda natyurmort ishlash"

Darsning maqsadi: Talabalarga miniatyura ishlash ketma-ketligini to'shuntirib ko'rsatish

Talimiy: Ishlab chiqarish talimi jarayonida talabalarning kasbiy malakalarini shakllantirish
.
Tarbiyaviy: Talabalarni kasbiy malakalarini shaklantirishda ustoz - shogird an'analariga amal qilishni ko'rsatish.

Rivojlantiruvchi: Talabalarga individual usulda topshiriq berib, ularning ijodiy qobilyatini o'stirish.

DARSNING BOTISHI

REJA:

1. Natyurmort yaratish ketma-ketligi talabalarning kasbiy malakasini shakllantirish.

2. Natyurmort yaratishda grafik ishlarni bajarishda ustoz-shogird an’analari. Ustoz va shogirdning o’zaro me’zonlar asosida ish yuritib borishi.

3. Yuqorida o’tilgan dars ketma-ketligi jarayonida talaba tafakkuri va kasbga qiziqishini oshirib, rivojlantirish orqali mavzuga oid plakat yaratish.

DARS O'TISH REJASI

80-MINUTLIK DARS TAQVIMOTI

O'qituvchi salomlashib, yo'qlama qiladi (guruh jurnali)	5 min
Uy vazifa tekshirish va mustahkamlash	15 min
Yangi mavzu bayoni. "Rangtasvirda natyurmort" ishlash	5 min
Mavzuga oid tarqatma materiallar tarqatiladi. Talabalar tarqatma materiallarini o'rganadi.	10 min
Talabalar tayyorgarlik ko'rib tarqatma materiallardan nusxa ko'chirishga kirishadi birinchi natyurmort qalamda ko'chirib olinib, so'ngra rang beriladi. O'qituvchi bo'sa ish jarayonini kuzatib borib o'z maslahatlarini berib boradi.	40 min
Dars tugashga 5 min qolganda talabalar bajargan ishlarni yig'ib olib, darsni yakunlaydi.	5 min

“Tasdiqlayman”

Kollej direktori

____

2013 - 2014 o’quv yiliga mo’ljallangan I-bosqich

“Tasviriy san’at” guruhi uchun o’qituvchi Bobomurodova Mning

“Natyurmort” fanidan tuzgan yillik ish dasturi

T/r	Bo’lim va mavzularnign nomi	Mashgulot raqami	Dars o’tilgan kun	Dars soat	Mashg’ulot tipi va turi	Ko’rgazmali qurollar va texnik vositalar	Mustaqil ish turi. Amaliy labaratoriya tadqiqoti	Uy vazifasi	Adabiyotlar	Fanlar-aro bog’-lanish	Izox
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1	Mutaxasislikka kirish	№1	2.04.13	2	Og’zaki amaliy	Amaliy san’atga oid plakatlar	Amaliy san’atga oid plakatlar				
2	Kirish. Amaliy san’at asoslari	№2	14.04.13	2	Og’zaki	Amaliy san’at asosilarini isbotlab beruvchi slaydlar					
3	Amaliy san’at turlaru	№3	20.04.13	2	Og’zaki	Amaliy san’at turlariga oid rasmlar	Amaliy san;at turlarini ish dasturiga yozib borish				
4	San’at mazmun va shakl	№4	26.04.13	2	Og’zaki	San’atda mazmun va shaklga oid bayonnomalar		O’qib kelish		Tarix	
5	Amaliy san’at turlari	№5	2.05.13	2	Og’zaki	Amaliy san’at janriga oid materiallar					
6	Rangtasvir san’ati	№6	8.05.13	2	Og’zaki	Rangtasvir san’atiga oid plakatlar	Plakatlarni o’rganish				
7	Miniatyura janri	№7	14.05.13	2	Og’zaki	Miniatyura janriga oid slaytlar	Plakatlarni o’rganish			Rasm	
8	Dars o’tish xonasida xavfsizlik texnikasi va yong’in xavfsiz	№8	20.05.13	2	Og’zaki va amaliy	Xavfsizlik texnikasi va yong’in xavfsizligiga oid plakatlar	Plakatlarni o’rganish			Fizika ximiya	
9	Miniatyura yaratishda ishlatiladigan asbob uskunalarni saqlash qoidalari	№9	26.05.13	2	Og’zaki	Ma’lum usullardan foydalanish					

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
10	Miniatyura yaratishda ishlatiladigan asbob turlar	№10	1.05.13	2	Og’zaki	Asboblar tasvirlangan slaydlar	Asboblarni tanlash				
11	Miniatyura eskizlarini qog’ozga chizish	№11	7.06.13	4	Og’zaki	Eskizli slaydlar					
12	Miniatyura chizish haqida tushuncha berish	№12	13.06.13	2	Og’zaki	Miniatyura oid plakatlar					
13	Tayyor eskizlarni qalamda bajarish	№13	19.06.13	4	Amaliy						
14	Qalamda tayyor miniatyuraga rang berish	№14	25.06.13	4	Amaliy	Mo’yqalam va ranglardan foydalanish	Rangshunoslik slaydlar				
15	Taqdimot			50							

Tuzuvchi fan o’qituvchisi: **Bobomurodova Mashxura**

Samarqand viloyati Samarqand shahar Samarqand hunarmandchilik kolleji Rangtasvir №___ guruh murabbiysi	“Tasdiqlayman” Kollej ma’naviyati va ma’rifat ishlari bo’yicha director o’rinbosari

Bobomurodova Mashxuraning 2013-2014 o’quv yilida

bajariladigan ma’naviy va ma’rifiy ishlar rejasi

№	Bajariladigan tadbirlar	Bajarish muddati	Izod
1	Avgust Dars sinfxonasini davlat ramslari: Prezident portreti, davlat gerbi, davlat bayrog’I davlat tilini va president asarlari bilan jihozlash	25.08.13	Murabbiy
2	Sentabr 1-sentabr O’zbekiston Respublikasi Mustaqillik kuniga bag’shlangan tadbirda qatnashish	1.09.13	Ma’naviyat va ma’rifat bo’yicha director o’rinbosari
3	Sentabr Bilim yurtidan kelgan talabalarni, bilim yurtining ichki qonun-qoidalari bilan tanishtirish	2.09.13	Direktor o’rinbosari
4 5	Oktabr Shahrimizdagi tarixiy obidalar haqida suhbat Guruh davomati va o’qish jarayonini tekshirib borish	Doimiy	Murabbiy
6	Oktabr O’zbekiston Respublikasining Davlat ramziy belgilari haqida talabalarga to’liq ma’lumot berish	Doimiy	Tarix o’qituvchisi
7	Dekabr 8-dekabr O’zbekiston Respublikasining “Konstitutsiyasi kuni” mavzusida talabalarga ma’ruza o’qish	7.11.13	Murabbiy. Tarix o’qituvchisi
8	Yanvar I-yarim yillik yakuni guruhning umumiy va maxsus fanlardan to’plangan joriy oraliq va yakuniy nazorat rayting ballarini ko’rib chiqib, talabalar bilan birgalikda tahlil qilishi.	25.01.14	Murabbiy

Tuzuvchi fan o’qituvchisi: Bobomurodova Mashxura

XULOSA

XULOSA

Hech ikklanmasdan aytish mumkin, san’atga bo’lgan qiziqishim meni aynan shu o’quv dargohining “kasbiy ta’lim” fakulteti “san’at” bo’limiga xujjat topshirishimga sababa bo’ldi. Men bundan hech ham pushaymon emasman.

Chunki to’rt yillik taxsilim davomida, ustozlardan san’at sirlarini o’rgandim. O’zim uchun zarur bo’lgan bilim va ko’nikmalarga ega bo’ldim.

Albatta buning uchun dekanimiz Abduraim M rahbarlik qilaytogan fakultetimiz ustoz va murabbiylaridan minnatdormiz. Yuqorida takidlab o’tganimdek, biz talabalarning shu darajaga yetishishimizda ustozlarning tinimsiz mehnati yotibdi. Ularning bizga singa mehnatlarini oqlash maqsadida, diplom ishimni, a’lo darajada bajarishga baholi qudrat harakat qildim.

Albatta diplom ishimni baholash, hurmatli QAD raisi va komissiya a’zolarining hukmiga havola.

Yana bir marta ustozlarimga ular qatori fakultetimiz dekani M. Abduraimovga ham rahmat aytaman.

ADABIYOTLARI

ADABIYOTLAR

1. I. A. Karimov “O’zbekiston XXI asr bo’sag’asida” Toshkent 1997-yil.
2. “Rangtasvir” S. Abdurasulov, N. Tolipov, N. Oripov. Toshkent “O’zbekiston” nashriyoti. 2006-yil.
3. “Rangtasvirda” S. Abdurasulov, N. Toshpulatov. “Bilimdon” O’MKXTM 2005-yil.
4. “Rassom o’qituvchilar tayyorlash muammolari”. N. Oydinov. Toshkent 1997-yil.
5. “Rangshunoslik” M. Nabiyev. Toshkent “O’qituvchilar” nashriyoti. 1995-yil.
6. “Yangicha ishlash va fikrlash davr talabi”. Toshkent “o’zbekiston nashriyoti” 1997-yil.
7. “Barkamol avlod O’zbekiston taraqqiyoti poydevori” Toshkent 1997-yil.
8. “Zamonaviy o’qitish texnologiyalari”. X.T. Avliyoqulov . Toshkent 2001-yil.
9. O’zbekiston Milliy ensiklopediyasi.
10. “Bo’yoqlar bilan ishlash” X. Egamov Toshkent O’qituvchi 1981-yil.
11. I. A. Karimov “O’zbekiston o’z istiqlol va taraqqiyoti yo’lida” Toshkent 1992-yil.
12. “Tasviriy san’at va uni o’qitish metodikasi” Oripov B. Toshkent ilm ziyo” 2005-yil.